

UOT 94” 19/...” ; UOT 94(479.22), UOT 94(479.24)

QAFQAZ REGIONUNDA DÜNYA DÖVLƏTLƏRİNİN GEOSİYASİ STRATEJİ MARAQLARI

E.S.QƏHRƏMANOV
Bakı Dövlət Universiteti
Elgun014@mail.ru

Qafqaz, xüsusilə Cənubi Qafqaz, XX əsrin son on ilindən başlayaraq, yəni Potsdam konfransında müəyyənləşdirilmiş dünya düzümünün və soyuq müharibə dövrünün dağılmasından sonra Xəzər regionunun tərkibində müstəqil geosiyasi bir məkan kimi, müasir dünyanın yeni güc mərkəzlərinin diqqətini cəlb etmişdir: 1) ABŞ hegemon güc mərkəzi; 2) Avropa güc mərkəzi; 3) Rusiya-Çin güc mərkəzi; 4) İslam dövlətləri.

Açar sözlər: Qafqaz, geosiyasi vəziyyət, güc balans, maraqlar, regional, qlobal

SSRİ-nin dağılması və dünyanın böyük siyasi sisteminin süquta uğramasından sonra yeni regional siyasətin həyata keçirilməsi mümkün olmuşdu. Qara dənizlə Xəzər dənizi arasında yerləşən Qafqaz regionu ABŞ, Türkiyə, Rusiya və İran kimi dövlətlərin yeni maraq dairəsinə çevrildi. Qafqaz regionu həm də dünyanın yeganə fəvqəldövləti olan ABŞ-ın Xəzər regionundakı enerji siyasətinin həyata keçirilməsində başlıca rol oynamağa başladı. Xəzər regionunun tərkib hissəsi olan Cənubi Qafqazda yeni dövlətlərin yaranması ilə ABŞ bu region üzrə beynəlxalq, Rusiya, İran və Türkiyə isə öz regional siyasətlərini formalaşdırmaq uğrunda ilkin addımlarını atdılar. Qafqaz coğrafi baxımdan şimal və cənub hissələrə bölünməklə yanaşı, eyni zamanda XX əsrin 90-ci illərindən sonra müəyyən geosiyasi prosesləri özündə cəmləşdirməyə başladı. Tarixdən məlumdur ki, Qafqaz geopolitik məhfumunun müasir məzmunu öz köklərini XVIII-XIX əsrlərdən - Rusiyanın regionu zorla ələ keçirməsindən götürür. Rusiyanın bu regionu ələ keçirməsi ilə bölgənin Qafqaz və Zaqafqaziya bölgəsinə bölünməsi başlanmışdır. Rusiya xarici siyasət konsepsiyasının məhsulu olan “Zaqafqaziya” məhfumu özünə sadəcə coğrafi deyil, eyni zamanda geniş geosiyasi məna vermişdir. Qloballaşma prosesinin gücləndiyi bir vaxtda beynəlxalq-ABŞ və regional-Rusiya, İran və Türkiyənin maraqlarının mövcud olduğu bir region kimi Cənubi Qafqazı “geosiyasi məkan” adlandırmaq olar. Böyük dövlətlərin Cənubi Qafqazdakı strateji maraqları həmin regiondakı

dövlətlərlə münasibətləri qurarkən meydana gəlir və geostrateji maraqlar bu regionun üç dövlətin sərhədləri çərçivəsində mövcud olur. Belə yanaşmadan çıxış edərək qeyd etmək vacibdir ki, böyük dövlətlərin Cənubi Qafqazın ayrı-ayrı dövlətləri ilə münasibətlərinin qurulması və inkişafı prosesində meydana gələn strateji maraqları birləşərək həmin dövlətlərin ümumregion maraqlarını formalaşdırır. Eyni zamanda region dövlətlərinin qarşılıqlı münasibətləri regionu vahid bir “siyasi məkan” formasında tədqiq etməyə imkan verir. Qafqazda, xüsusən onun cənub hissəsində, Rusiya, Türkiyə, İran, Çin və bəzi Avropa dövlətlərinin strateji maraqları olmaqla yanaşı regiondan çox uzaqda yerləşən ABŞ-ın maraqları da həlledici şəkildə siyasi əhəmiyyət kəsb etməkdədir (15, 6).

ABŞ üçün Cənubi Qafqaz bütün parametrlərinə görə yeni bir strateji sahə idi. Ümumiyyətlə, Cənubi Qafqazda strateji maraqların toqquşmasının əsas istiqamətlərini aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar. Həmin istiqamətlərdən ABŞ-Rusiya; ABŞ-İran; Türkiyə-Rusiya; Türkiyə-İran siyasi qarşıdurmasını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bu baxımdan dövlətlərin bölgədəki xarici siyasət prinsiplərində kəskin ziddiyyətlər mövcuddur və strateji maraqları, demək olar ki, bütün sahələrdə toqquşur. Bölgədə ABŞ-Rusiya və ABŞ-İran siyasi qarşıdurmasını beynəlxalq aləmdə bu dövlətlərin həyata keçirdiyi rəqabət siyasətinin tərkib hissəsi hesab etmək olar. Cənubi Qafqaz ABŞ-ın Rusiya və İrana qarşı iki səviyyədə - qlobal və regional yeritdiyi siyasət üçün məkanlardan biri rolunu oynayır. Qlobal qarşıdurmada ABŞ-la birlikdə digər Qərbi dövlətləri və Türkiyə iştirak edir. Qlobal qarşıdurma siyasi mahiyyətcə geniş xüsusiyyətlərə malikdir. Regional baxımından götürsək Rusiya və İran ABŞ-ın Cənubi Qafqaz regionuna aid maraqlarına mane olan dövlətlərdir. Öz əvvəlki gücünü itirmiş Rusiyanın 90-cı illərdə bu regionda Qərblə, xüsusilə ABŞ-la rəqabət aparmaq imkanları məhdudlaşmışdır. Məlumdur ki, Rusiyanın hal-hazırkı geosiyasi vəziyyəti onu Avrasiyada yalnız regional dövlətə çevirmişdir. Məsələn, Z.Bjezinski qeyd edir ki, Rusiya 1990-cı ilə qədər mövcud olduğu əraziləri-Baltıqyanı, Ukrayna, Belorusiya, Orta Asiya respublikalarını, Cənubi Qafqaz respublikalarını və bununla yanaşı imperiyanın ideoloji cəhətdən nəzarət etdiyi Şərqi Avropanı, Çini, Monqolustanı, Şimali Koreyanı itirmişdir. Nəticədə fövqəldövlət kimi gücə malik deyildir. ABŞ dünyada təkrar olaraq yenidən belə bir ideoloji bir düzənin yaradılmasını və rus imperiyasının tarixi iddialarına əsasən ərazi işğalçı siyasəti yeritməklə geniş ərazilərə nəzarət etməsini qəbul etmir. Məhz bu amilləri nəzərə alaraq, imperiyanın nəzarətindən çıxmış ərazilərin, o cümlədən Cənubi Qafqazın təkrar olaraq Rusiyaya birləşdirilməsini istəmir. Cənubi Qafqaz dövlətlərini müdafiə etməklə, hətta Rusiyaya meyilli olan Ermənistan da, onların Qərbi inteqrasiyasına çalışır.

Regional siyasət baxımından nəzərə alınmalıdır ki, Rusiyanın Qafqazda təsiri tarixən güclü olmuşdur və bu təsir yenə də davam etməkdədir. Qafqaz Rusiya üçün Avropa və Orta Asiya arasında bir keçid körpüsü olmaqla yanaşı, Qara dəniz Xəzər dənizi ilə sərhədinin olması səbəbindən Rusiyanın Qara dəniz-boğazlar-Aralıq dənizi yolu ilə Süveyş kanalına çıxma bilməsi imkanını

əldə saxlamaq baxımından da strateji mənfəətləri üçün son dərəcə önəmli bir geosiyasi bölgədir. Qafqazın Rusiya üçün ayrıca iki xüsusiyyəti vardır. Bunlardan biri Asiyadakı rəqibləri Türkiyə və İran ilə kəsişmə nöqtəsinin olması; ikincisi isə Qafqazın Orta Asiyanın qapısı rolunu oynamasıdır. Qafqazın dağlıq coğrafi şəraiti bölgədə az sayda alternativ yolların və əlaqələrin yaradılmasına imkan verir. Bu vəziyyət Rusiyanın Qafqazda dəniz nəqliyyatının strateji əhəmiyyətini artırmağa və Qara dəniz sahilindəki Abxaziya ilə Xəzər dənizindəki Dağıstana əhəmiyyət verməyə məcbur edir. Qeyd edilən amilləri nəzərə alaraq Rusiyanın Qərb ölkələrini, xüsusilə ABŞ-ı Cənubi Qafqazda özünə rəqib hesab etməsini başa düşmək olar. (Nəsibov.E. “ABŞ və Türkiyənin Qafqaz Geosiyasi regionunda strateji maraqları və Azərbaycan Respublikası” istinad olunmuşdur) (15, 176).

Qeyd edilənlərlə yanaşı nəzərə almaq lazımdır ki, Rusiya ətraf bölgələrdə təsir dairəsini gücləndirmək üçün öz potensialından başqa antiqərb siyasəti yeridən dövlətlərdən də istifadə edir. Məsələn, İranın ABŞ-la düşmənçilik siyasəti regionda Rusiya-İran birliyinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Qafqazda, xüsusilə cənub bölgəsində ABŞ, Rusiya və İranın strateji maraqları hərbi-siyasi və iqtisadi məsələlərdə toqquşur. Regionda türkçülüyn və Qərb ideologiyasının təbliğatını Rusiya və İran özlərinin bölgə siyasətlərinə təhlükə hesab edirlər. Bu siyasi proseslərdə təhlükəsizliyin təmin edilməsi əsas problemə çevrilir. Cənubi Qafqazda 3 müstəqil dövlət strateji planda Rusiya, Türkiyə və İran arasında əlaqələndirici həlqə rolunu oynayır. Burada Şimal-Cənub, Şərq-Qərb oxları bir-biri ilə toqquşur. Belə ki, Rusiya bu regionu “xarici siyasət prioriteti zonası”, İran - “dövlət təhlükəsizliyi zonası”, ABŞ və onun tərəfdaşları isə “milli təhlükəsizlik zonası” adlandırırlar.

XXI əsrdə Qafqaz regionu ətrafında yeni yaranmaqda olan geostrateji mərkəzlər arasında siyasi rəqabət güclənmişdir. Qərbin, ilk növbədə NATO-ya daxil olan aparıcı dövlətlərin- ABŞ və Türkiyənin Cənubi Qafqaz dövlətlərini yeni tranzit kommunikasiya damarları ətrafında cəmləşməsi, Rusiyadan yan keçməklə Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin keçməsi və digər bu kimi iri layihələrin olması, Rusiya-Ermənistan-İran oxunun təşkilinə cavab verir (11, 123). Eynilə 1998-ci il yanvarın 7-də Vaşinqtonda Asiya İnstitutunda “Xəzər regionunda Rusiyanın gələcəyi” mövzusunda keçirilən forumda ABŞ hərbi kollecinin professoru, doktor Blank məruzəsində Xəzər dənizi regionunda baş verən hadisələri, region dövlətləri arasındakı münasibətləri, Xəzər neftinin ixracı məsələlərini geostrateji baxımından təhlil etmişdir. Rusiyanın bu bölgədə apardığı siyasətə toxunan məruzəçinin fikrincə, Rusiyanın problemi iqtisadi və hərbi cəhətdən zəif ölkə səviyyəsinə düşməsinə baxmayaraq, hələ də imperiya iddialarından əl çəkə bilməməsindədir. Əgər gələcəkdə Rusiya-Amerika qarşıdurması olarsa, bu, ilk növbədə Xəzər regionunda ola bilər, çünki bu iki ölkənin strateji maraqları məhz Xəzərdə əsas ziddiyyət təşkil edir. Amerikanın Xəzər regionunda üstünlük qazanmasını Rusiya istəməsə də, ancaq faktiki olaraq inkar da etmir. Məsələn, Rusiyanın “Strateji İnkişaf Mərkəzi”nin direktoru

A.Quşer “Xəzər üçbucağı” başlıqlı məqaləsində yazır ki, indi ABŞ Qara dəniz-Xəzər regionunda əsas oyunçulardan biridir (11, 143) . Məlumdur ki, 1997-ci ildən bu region Amerikanın milli maraqları zonası kimi elan edilmişdir. Sonra isə müəllif Amerika siyasətçilərinin və hərbiçilərinin ictimaiyyət üçün açıqladıkları bəyanatlara istinadən ABŞ-ın regionda başlıca məqsədini belə qeyd edir: Rusiyanın maraqlarının əksinə olaraq Qara dəniz-Xəzər hövzəsi dövlətlərinin regional inteqrasiyasını yaratmaq; Cənubi Qafqaz-Xəzər dövlətlərinin suverenliyi, müstəqilliyi və “geosiyasi plüralizmi”ni təmin etmək, Moskvadan uzaqlaşdırmaq və onların ABŞ-dan asılılığını gücləndirmək; regionda öz biznesini quran ABŞ-ın neft şirkətlərini müdafiə etmək; İrana öz xarici siyasətini dəyişmək üçün təzyiq göstərmək.

Rusiya Cənubi Qafqazı əlində saxlamaq üçün hər vaxtla çalışır və özündən başqa digər kənar dövlətlərin regionda iştirakını həzm edə bilmir. Bu siyasətin nəticəsi olaraq Rusiya prezidenti V.Putin 2001-ci ildə Azərbaycana səfəri zamanı Milli Məclisdə çıxışında bildirmişdir ki, Rusiya “Qafqaz dördlüyü” çərçivəsində yüksək səviyyədə əlaqələrin qurulmasına böyük əhəmiyyət verir. Bu cür qruplaşma Rusiyanın regionu nəzarət altında saxlamasına gətirib çıxaracaqdır (8, 311). Biz bu prosesləri görkəmli alim, professor İ.Hüseynovanın “Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi” adlı fundamental əsərində izliyə bilirik.

Məlumdur ki, ABŞ, Rusiya, Türkiyə və İranın Cənubi Qafqazda strateji maraqlarının formalaşmasında bölgə dövlətlərinin xüsusi rolu vardır. Bu maraqların formalaşmasında bölgə dövlətlərinin xarici siyasət meyilləri və istiqamətləri nəticəsində maraqların qruplaşması baş vermişdir. Bu qruplar arasında paralellik və toqquşma mövcuddur. Məsələn, ABŞ-Gürcüstan-Azərbaycan qrupu ilə Türkiyə-Azərbaycan-Gürcüstan qrupu əsasən paralel istiqamətli fəaliyyətdir və bu qrup Rusiya-Ermənistan və ona paralel olan İran-Ermənistan qrupu ilə toqquşur. Nəticədə bir-birinə zidd olan Vaşinqton-Ankara-Tbilisi-Bakı və Moskva-Tehran-Yerevan “siyasi üçbucaq”ları formalaşır (16, 142).

ABŞ-ın regionda maraqlarının toqquşduğu ölkələrdən biri də İrandır. Qeyd etmək lazımdır ki, İran-ABŞ qarşdurması lokal xüsusiyyətlərlə yanaşı beynəlxalq cəhətlərə də malikdir. ABŞ və İran soyuq müharibədən sonra Yaxın Şərqdəki güclər mübarizəsində və regiondakı tarazlığın formalaşmasında iki təsirli oyunçu kimi görünür. Bunun iqtisadi, siyasi, hərbi və s. tərəfləri mövcuddur. SSRİ-nin dağılmasından sonra regiondakı tarazlığın yenidən müzakirə obyektinə çevrildiyi ərəfədə Vaşinqton və Tehran əlaqələri daima istər region, istərsə də digər dövlətlərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Hər iki dövlət Yaxın Şərq regionunda özünün maraqları ilə bağlı təhlükəsizlik ərazisi formalaşdırmağa çalışır. Ümumiyyətlə, müasir dövrdə ABŞ-İran münasibətlərinin pis olmasının əsas tarixi səbəblərindən birinə diqqət yetirmək lazımdır. Amerikanın məşhur politoloqu, dövlət xadimlərindən biri Henri Kissincerin fikrincə, 1979-cu ildə şahın devrilməsindən sonra hakimiyyətə gələn rejim beynəlxalq münasibətlərin hamı tərəfindən tanınmış prinsiplərini pozan çoxlu sayda aksiyalar həyata keçirmişdir. Bu aksiyaların çoxu birbaşa ABŞ-ın əleyhinə

yönəlmişdir. 1979-cu ildən 1981-ci ilə qədər on dörd ay ərzində bu regionda 50 nəfər Amerika diplomatı girov saxlanılmışdır. Qeyd edildiyi kimi, Xəzər regionunda, eləcə də Cənubi Qafqazda İranın ABŞ tərəfindən qəbul edilməməsinin əsas amili məhz bu səbəbdir (18, 120).

1990-ci illərin ortaları üçün regionda geosiyasi şəraiti təhlil edərkən qeyd etmək lazımdır ki, qüvvələr müəyyən qədər qruplaşmışdır və artıq dövlətlərin müəyyən bloku yaranmışdır. İranın xarici siyasət və iqtisadiyyat sahəsində atdığı addımlar və region ölkələri ilə əlaqələri onun coğrafi-siyasi maraqlarını büruzə verir. İkibaşlı diplomatiya, bloklara qoşulmamaq siyasəti, vahid ümumiran dövlət ideyasına xələl gətirməmək şərti ilə islam mənafelərinin aliliyi bu marağın elementidir. Tarixi təfərrüata varmadan qeyd edək ki, Rusiyanın və İranın bu bölgəyə maraqları daim çulğışıb. Bəzi məqamlarda isə hətta üst-üstə düşmüşdür. İran Rusiyanın hərbi-ticarət sahəsində ən iri tərəfdaşdır. Rusiya ekspertlərinin təxmini hesablamalarına, görə keçmiş SSRİ-nin hərbi sahədə ixracının təqribən 60 faizi İranın payına düşürdü. Eyni zamanda İran hər iki ölkə üçün strateji əhəmiyyət kəsb edən səviyyəyə qalxmaqdadır. İran siyasi elitası qəti olaraq ABŞ və Avropa Birliyinin Cənubi Qafqaz təhlükəsizlik sisteminin formalaşmasına cəlb olunmasını qəbul etmir. Bu məsələdə İranın mövqeyi əksər hallarda Rusiyanın rəhbərliyi ilə üst-üstə düşür. Tehran dəfələrlə bəyan edir ki, ABŞ-ın regionun işlərinə (xüsusilə, Azərbaycan və Gürcüstanda) təsir göstərməsi ciddi təhlükəyə səbəb ola bilər. Tehran ölkənin daxili siyasi və xarici siyasi inkişafının xarici qüvvələrdən asılı olmayan, azad şəkildə inkişafının vacibliyi tezisi ilə çıxış edir. İran diplomatlarının fikrincə, məhz Rusiya və İranın birgə real qarşılıqlı iştirak etməmələri amerikalılara “Cənubi Qafqazda özlərini belə razı hiss etmələrinə” imkan yaratmışdır. Ümumiyyətlə, Cənubi Qafqazda Rusiya və İranın siyasi müttəfiqliyinin əsas səbəblərini təhlil edərkən aşağıdakıları qeyd etmək olar:

- Əslində İran və Rusiya tarix boyu bu ərazilərin bölüşdürülməsi, nüfuz dairələrinə aid edilməsi uğrunda rəqib olmuşlar. Buna görə də, onların “müttəfiqliyinin” müddəti uzun ola bilməz və bu İrandakı mövcud hakimiyyətin dəyişməsi ilə sona çata bilər.
- Hər iki dövlətin regionda tarixi ekspansionist siyasəti mövcuddur.
- Hər iki dövlətin Türkiyənin Qafqazdakı tarixi maraqlarından ehtiyat etmələri, Türkiyənin Azərbaycana, Gürcüstana iqtisadi cəhətdən nüfuz etməsi və bu regiondan istifadə etməklə Orta Asiyanın türkdilli dövlətlərinə və eyni zamanda Rusiyanın daxilindəki türkdilli qurumlara inteqrasiya siyasətindən İran və Rusiya ehtiyat edirlər.
- Hər iki dövlətin Xəzərin karbohidrogen ehtiyatlarının mənimsənilməsindəki maraqlar və Qərbin iştirakını qəbul etməmək bu dövlətləri eyni mövqedən çıxış etməyə məcbur edir. İran və Rusiya Cənubi Qafqazda oxşar maraqlarını təmin etmək üçün Ermənistan amilindən layiqincə istifadə etməyə çalışırlar. Rusiya Cənubi Qafqazda Gürcüstana təsir etmək üçün qondarma Abxaziya və Cənubi Osetiya qurumlarından,

Azərbaycanda isə Dağlıq Qarabağ münaqişəsindən istifadə edir. İran da öz növbəsində, Dağlıq Qarabağ separatçılarna dəstək verir.

Nəticə olaraq, Cənubi Qafqazın geosiyasətində fəal iştirak edən ABŞ və Türkiyənin strateji maraqlarının Rusiya və İranın bölgədə oxşar maraqları ilə toqquşmasını təhlil edərkən Qafqaza təsir edən həm müsbət, həm də mənfi amilləri analiz etdik.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanın xarici siyasəti. Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyi. Sənədlər məcmuəsi. Bakı: Karisma, MMS, 2008, 848 s.
2. Azərbaycan 1993: Anarxiyadan sabitliyə. Bakı: Azərneşr, 2000, 415 s.
3. Əliyev Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir, V kitab, Bakı: Azərneşr, 1998, 490 s.
4. Əliyev Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir. IX kitab, mart 1997-may 1997, Bakı, Azərneşr, 2000, 464 s.
5. Əliyev Heydər. Müstəqillik yollarında. I-IV c. Bakı: Azərneşr, 1997, 676 s.
6. Həsənli C. Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində. Bakı: Çəşioğlu, 1993
7. Əliyev Həmzə. XXI əsr: Azərbaycan-MDB ölkələri. Bakı: Elm, 2008, 316 s.
8. Hüseynova İ. Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi. Bakı, Çəşioğlu, 2008, 616 s.
9. Hüseynova İ. Müstəqilliyimizin təminatçısı. Bakı: Çəşioğlu, 2003, 504s
10. Hüseynova İ. Dövlətçilik naminə. Bakı: Çəşioğlu, 2001, 357s
11. Məmmədov C. Diplomatik psixologiya. Bakı: Sabah, 2001, 304 s.
12. Rəhimli R. Azərbaycan Rusiya münasibətlərində Şimali Qafqaz faktoru. Bakı: Sabah, 2009, 187 s.
13. Veliçko V.L. Qafqaz. Rus işi və tayfalararası məsələlər. Bakı: Çıraq, 2005, 256 s.
14. Orucov H. Heydər Əliyev və Azərbaycanda milli siyasət, Bakı: Çəşioğlu 2001, 215 s.
15. Nəsibov E. ABŞ və Türkiyənin Qafqaz Geosiyasi regionunda strateji maraqları və Azərbaycan Respublikası. Bakı: Çıraq, 2006, 310 s.
16. Olga Olikar, Thomas S.Szayna. Faultines of Conflict in Central Asia and the South Caucasus. Washington, Chameleon Press Limited, 2003, 407 p.
17. Nichol Jim. Armenia, Azerbaijan and Georgia: Security Issues and implications for US interests. Washington, I.B. Tauris Publishers Company LTD, 2009, 75 p.

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ МИРОВЫХ ГОСУДАРСТВ В КAVKAZСКОМ РЕГИОНЕ

Э.С.КАХРАМАНОВ

РЕЗЮМЕ

После распада Советского Союза, Южный Кавказский регион был полностью открыт для процесса глобализации, фактически этот регион стал соревнующей ареной для интересов среди глобальных сил. Доминирующее влияние России, которое продолжалось почти 200 лет стал вопросом перед Россией о влиятельных силах, факторами которые стали США, Турция и Иран.

Кавказ, с ее выходом на Черное море, Центральная Азия и Ближний Восток, с ее богатыми природными ресурсами (основа – нефть, газ на Каспийском море) стал влиятельным комплексом враждующих двух государств, Армении и Азербайджан на почве притязание Арменией Нагорного Карабаха.

Геополитическая ситуация 1990 года была предопределена внутренними этническими конфликтами, образования государств, переход от коммунизма к рыночной системе экономики и возникновения интересов с новыми факторами сил таких как – США,

Турция, Европейский Союз, Иран с одной стороны, а с другой стороны Россия, которая желает сохранить свое влияние.

Ключевые слова: Кавказ, геополитическое положение, силовой баланс, интересы, региональный, глобальный

GEOPOLITICAL AND STRATEGIC INTERESTS OF THE WORLD STATES IN THE CAUCASIAN REGION

E.S.GAHRAMANOV

SUMMARY

After the collapse of the Soviet Union, the South Caucasus region was opened up for the global market as well as competition among global powers. The dominance of Russia which had lasted for 200 years was questioned by new actors, primarily the United States, Turkey and Iran. The Caucasus, with its vital links to the Black Sea, Central Asia and Middle East and its rich natural resources (primarily oil and gas in the Caspian Sea) became a complex battleground aggravated by internal problems such as the war between Armenia and Azerbaijan due to the territorial claims of the former with regard to the latter's Nagorno-Karabakh region.

While the geopolitical conditions of the 1990s were defined internally by ethnic conflicts, the creation of statehood and the transition from communism to a market economy, external factors were connected with the arrival of the new powers-the US, EU, Turkey, Iran on one side and efforts by Russia to maintain control on the other.

Key words: Caucasus, geopolitical situation, power balance, interests, regional, global